

perfectius addiscendas, propter bonum commune Ecclesiæ; imo de Aristotele aliqui existimant specialiter fuisse a Deo adjutum in ordine ad bonum Ecclesiæ futurum. Quin etiam in universum credibile est hujusmodi dona, quæ supernaturali modo dantur, licet in se sint naturalia, semper dari propter altius bonum et commune, sicut de illuminatione cæci nati Christus dixit. Ergo longe verisimilius est talia dona semper propter Christum dari, quia semper fiunt propter finem gratiæ, et propter hominum salutem, præsertim ea quæ supernaturali modo fiunt. Unde Paulus ad fideles dicebat 1 Cor. 3: *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus vero Dei*, sentiens omnia hæc dona ad Christi gloriam nobis dari, licet cum Christo ipso omnia ultimate ad gloriam Dei referantur: ergo etiam in genere meriti omnia dantur propter Christum.

18. *Probatum a fortiori dari etiam in ordine ad sanctitatem recipientis.* — Et hinc facilius probatur pars altera, quia omne auxilium speciale datum in ordine ad majorem sanctitatem recipientis, est ex meritis Christi, ut in tertia parte late probatum est; sed hoc donum, sub illo respectu spectatum, est auxilium speciale ad propriam sanctificationem ordinatum; ergo est ex meritis Christi. Confirmatur, quia omnis occasio bene operandi specialiter a Deo provisa in ordine ad salutem æternam, est gratia per Christum; sed illud auxilium est plus quam occasio bene operandi, et, ut supponitur, datur propter propriam sanctificationem, et ut per illud homo excitetur ad majorem Dei amorem et laudem; ergo est ex Christo. Denique confirmatur, quia quidquid in hoc genere desiderari postest, recte et convenienter per Christum petitur: sic enim Ecclesia pluviam et salutem per Christum petit, supponens hæc omnia, ut cadunt sub providentiam supernaturalem, cadere etiam sub Christi merito. Neque obstat quod homo interdum male utatur simili gratia Dei, quia hoc non impedit quin per Christum, et propter finem supernaturalem detur, ut per se constat, et solvendo argumenta magis patebit.

19. *Ad primum fundamentum positum in numero primo.* — *Ad secundum.* — *Ad tertium.* — Ad primum ergo fundamentum prioris opinionis, quia de illo testimonio Pauli multa in sequentibus dicturi sumus, nunc dico breviter nihil esse in homine quod non sit a Deo, non tamen omnia eodem modo, nam quædam sunt ab illo ut auctore gratiæ, quædam ut auctore naturæ sine speciali liberalitate ultra naturæ

debitum, et talis esse potest cognitio unius vel alterius veritatis. Ad secundum dicitur Concilia Milevit. et Arausic. loqui tum de cognitione practica et operativa boni, tum de cognitione aliquo modo supernaturali ad veram justitiam necessaria, vel utili, ut in sequentibus ostendetur. Ad tertium respondetur ignorantiam vulnus non abstulisse potentiam cognoscendi veritates omnes naturales, sed abstulisse tum supernaturalem cognitionem, tum etiam speciale auxilium, seu privilegium recte cognoscendi, datum in statu innocentiam ultra meram possibilitatem naturæ: unde hoc vulnus non reddit hominem lapsum impotentior ad cognoscendum quam esset in pura natura; sed nunc est vulnus ignorantiam, quod tunc esset pura nescientia, vel difficultas sciendi homini connaturalis.

20. *Rejicitur Cajetani distinctio.* — Addit Cajetanus, quæst. 109, art. 1, vulnus ignorantiam fuisse respectu cognitionis practicæ, non vero speculativæ. Sed neque est distinctio necessaria, neque bona, quia, ut statim ostendam, hoc vulnus non impedit, quominus etiam aliquas veritates practicas morales et ordinis naturalis cognoscere possimus absque gratia, licet non omnium collectionem; ergo est æqualis ratio in veritate practica et speculativa. In neutra enim ablata est omnino per vulnus ignorantiam veritatis cognitio, quatenus per discursum naturalem in uno vel alio actu comparari potest, licet in utraque, propter impedimenta corporis et animi, non possit pura et plena esse talis cognitio: ergo non solum est hoc vulnus in intellectu practico, sed etiam in speculativo. Confirmatur: nam approbare falsa pro veris pena est peccati, teste Augustino supra, ubi universaliter loquitur, ac proinde etiam in speculativis; ergo vulnus ignorantiam omnem errorem et difficultatem sciendi ex peccato contractam comprehendit. Sed objicit Cajetanus quia D. Thomas, dicta quæst. 85, art. 3, dicit vulnus ignorantiam esse in intellectu in quo est prudentia, ille autem est intellectus practicus. Respondeo non loqui D. Thomam reduplicative aut exclusive. Nam etiam dicit vulnus malitiæ esse in voluntate, in qua est justitia, et non ideo dicit esse in solis operibus justitiæ. Item infra dicit vulnus ignorantiam sequi ex peccato: *In quantum ratio per peccatum hebetatur ad bonum, præcipue in agendis*; non ergo in solis illis. Et lib. 4 contra Gent. 52, absolute dicit debilitatem rationis et difficultatem in cognitione veri ad hoc vulnus pertinere. Constat autem

ex dictis hanc difficultatem et debilitatem etiam in speculativis post peccatum inveniri. Item 1 p., quæst. 94, art. 1, et quæst. 101, art. 1, ait hominem in statu naturæ integræ juvandum fuisse per originalem justitiam ad cavendos errores, etiam in scientiis speculativis, et ad earum perfectionem. Ergo earum imperfectiones et errores, quæ nunc patiuntur, ex originali peccato provenerunt, ac proinde ad vulnus ignorantiam pertinent. Et hinc responsum est ad quartum; jam enim facilis est differentia inter singulas veritates per se spectatas, et omnium cognitionem; est enim longe difficilius cognitio omnium quam singularum, quia impedimenta, quæ in discursu vitæ offeruntur, non in singulis actibus occurrunt.

21. *Prima pars fundamenti secundæ sententiæ solvitur.* — Ad fundamentum secundæ sententiæ, quoad priorem ejus partem de providentia necessaria, ut homo possit quæcumque veritatem cognoscere, respondeo illam providentiam pertinere ad ordinem naturæ, non gratiæ, etiam ordinis naturalis (ut alii loquuntur), quia revera non est gratuita omnino, sed naturæ debita, et quoad aliquas veritates est physice necessaria, præsertim ad illas quæ in individuo per experientiam cognoscuntur; ut hunc esse hominem, aut ignem, et similia. Illa ergo cognitio non est donum gratiæ. Alias nullum est donum naturæ, quod gratuitum non sit, et gratia dici debeat, etiam corporis sanitas et integritas membrorum, et similia, quæ neque adversarii concedent, sunt enim absurda. Sed de hac re latius in sequentibus capitibus dicam.

22. *Solvitur secunda pars dicti fundamenti.* — Ad alteram partem, in qua supponitur nihil nobis Christum meruisse, nisi illud pro quo mortuus est, respondeo falsum esse quod assumitur: nam Christus Dominus multa habuit merita per alios actus distinctos a morte, et ex se independentes ab illa. Item meruit Angelis, etiamsi proprie non sit mortuus pro illis, et idem est de gratia Adami in statu innocentiam. Adde etiam per ipsam mortem aliqua potuisse Christum mereri, propter quæ sola non moreretur, neque nunc proprie dici potest propter illa mortuum esse. Sicut sibi meruit per mortem exaltationem nominis sui, quamvis propter suam gloriam mortuus non sit. Nam illa particula *propter*, dicit et occasionem, et proprium motivum ex quo orta est mors Christi. Sic autem occasio tantum sumpta est ex lapsu hominis, et propria ratio motiva fuit redemptio ejus, non vero

exaltatio nominis Christi, quam aliis actibus potuisset mereri, et de facto etiam meruit, licet ex ordinatione divina speciali modo illam per mortem meruerit. Postquam enim illa mors propter alium peculiarem finem ordinata est, meritum ejus valere et ordinari potuit ad plures alios effectus gratiæ, qui per se fieri possent, etiamsi peccatum hominis et mors Christi non intercederet. Sic ergo dici potest de illa gratia gratis data ad veritates cognoscendas, maxime quia, ut dixi, hæc ipsa gratia non datur sine aliqua relatione ad spiritualem salutem lapsorum hominum, quod satis est ut possit esse effectus redemptionis et mortis Christi.

CAPUT II.

UTRUM AD OMNEM MORALEM COGITATIONEM RECTAM ET HONESTAM SIT NECESSARIA GRATIA?

1. *Expeditur sensus quæstionis.* — Hæc quæstio tractari solet de cognitione practice vera in moralibus actionibus, et in re idem est sensus; tamen, quia sub quæstione est, an voluntas possit moveri ad actum honestum per solum judicium practicum, vel etiam per cognitionem speculativam, ideo non usi sumus illa voce, ut ab hac quæstione abstraheremus. Est ergo sensus quæstionis, an sine gratia possit intellectus judicare vel cognoscere aliquid eo actu qui movere et inducere voluntatem ad actum moraliter bonum efficiendum sufficiat? Hunc ergo actum vocamus cogitationem rectam et honestam, quæ ita denominatur, non quia in se habeat formalem bonitatem moralem, hoc enim ad voluntatem spectat, sed quia applicat objectum modo sufficienti, ut voluntatis actus honestus sit.

2. *Prima opinio proponitur et exponitur.* — *Ejus primum argumentum ex Scriptura.* — De hoc igitur actu est prima opinio, affirmans esse gratiam Dei necessariam ad quamcumque cognitionem hujusmodi, etiamsi sit de objecto et actu mere naturali. Ita tenet Greg. in 2, dist. 28, quæst. 1, art. 2, concl. 2, et d. 29, quæst. 1, art. 2; Capreol., dist. 28, art. 3, ad argument. contr. 1 concl., et in hoc sensu dicunt, ad cognitionem practicam, esse necessariam gratiam. Non enim loquuntur de practico in omni materia, nam in materia artis constat posse haberi cognitionem veram per solas vires naturales; nam est eadem ratio quæ de cognitione speculativa. Loquuntur ergo de practico in materia morali. Item non loquuntur de hac cognitione universali, prout habetur

per synderesim et philosophiam moralem, nam illa etiam æquiparatur speculativæ cognitioni, quia revera speculativa est. Loquuntur ergo de cognitione morali in particulari, et cum omnibus circumstantiis, prout necessaria est ad honeste operandum. Et hoc sensu tenuit eandem sententiam Gaspar Cassalius, lib. 4 de Quadrip. justit., cap. 32. Probatum autem primo hæc sententia ex illo 2 Cor. 3: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Et Psal. 93: *Deus scit cogitationes hominum, quia vanæ sunt;* illæ scilicet, quas ex se et sine gratia habent; et Gen. 6: *Videns autem Deus quod cuncta cogitatio hominis intenta esset ad malum omni tempore.* Unde 2 Paralip. 20, dicitur: *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.*

3. *Secundum, ex Conciliis. — Tertium, ex Patribus. — Quartum, ex variis rationibus.* — Secundo afferuntur loca Conciliorum supra citata, quia de practica cognitione loqui videntur. Dicit enim Concil. Milevit., cap. 4: *Utrumque esse donum Dei, et scire quid agere debeamus, et diligere ut faciamus.* Similia habet Arausicanum, cap. 9 et 22, ubi non solum justitiam, sed etiam scientiam quæ illam generat, dicit esse ex gratia. Tertio, eodem modo loquitur sæpe Augustinus, præsertim ep. 103: *Nemo (inquit) recte sapit, recte intelligit, nisi qui donum intellectus et consilii acceperit.* Similia habet lib. 1 de Gratia Christi, cap. 28, et sæpe alias. Expressiusque videtur hoc docere de homine lapsa Fulgent., lib. de Incarn. et Grat., c. 12 et 13; ait enim *hominem, peccando, facultatem recte cogitandi amisisse.* Quarto adducuntur variæ rationes sumptæ ex necessitate orationis, et ex difficultate operandi bonum, de quibus latius in sequentibus. Una ergo tantum videtur ratio propria hujus loci, quia talis cogitatio honesta est actus prudentiæ; non potest autem homo suis viribus sine divina gratia esse prudens, juxta verba divinæ Sapientiæ, Proverb. 8: *Meum est consilium, mea est prudentia;* ergo nec talem cogitationem habere.

4. *Secunda opinio distinguens de cogitatione seu judicio practico, et imperio. — Tertia opinio distinguens de cogitatione sufficiente et congrua. — Quarta opinio utramque cogitationem æquiparans.* — Secunda opinio referri potest quorundam, qui in intellectu practico distinguunt duos actus, unum judicii de re agenda, an expediat necne; alium imperii,

quo intellectus efficaciter movet voluntatem, ut velit, dicuntque actum judicii posse haberi sine speciali gratia, non solum proprie supernaturali, sed etiam ordinis naturalis, juxta explicationem superius datam, et propter rationes capite præcedenti adductas. De actu vero imperii contrarium docent, nimirum, non posse sine gratia haberi. Moventurque fortasse, quia existimant voluntatem non posse efficere actum honestum per solam naturalem motionem, et ideo inferunt tale imperium debere esse ex gratia, quia, posito tali imperio, necessario sequitur actus honestus voluntatis. Neque multum ab hæc differt aliorum opinio, quæ hic potest tertio loco referri. Aliter enim distinguunt de cogitatione practica honesta; nam quædam est tantum sufficiens ad voluntatem honestam; alia verò est etiam congrua. Inter quas hoc differt, quod prior, licet possit de se inducere voluntatem ad honestum actum, cum effectu illum non obtinet, posterior vero semper illum conjunctum habet. Priori igitur cogitationem dicunt posse haberi sine gratia, propter dicta in capite præcedenti. Posteriori autem dicunt necessario esse ex gratia, seu esse gratiam saltem ordinis naturalis, quia non est debita naturæ. Aliqui tandem eo progressi sunt, ut neque honestam cogitationem solum sufficientem dicant esse posse in homine lapsa sine gratia Christi, quia omnis talis cogitatio de se potest esse initium salutis, quod sine gratia Christi esse non potest.

5. *Vera solutio communisque sententia.* — Vera tamen resolutio hujus quæstionis eadem est quæ præcedentis, in superiori capite tractatæ. Unde dicendum est primo, unam vel alteram, atque adeo singulas practicas cogitationes honestas, et sufficientes ad actus bonos de objectis proportionatis naturali lumini, regulariter haberi posse absque speciali gratia. Hæc est communis sententia in 2, dist. 28, ubi Bonnav., art. 2, q. 3; Albert., Scot., Richard. et Durand., q. 1; Gabr., art. 2, concl. 1; Ægid., dub. 2; Soto, lib. 1 de Natur. et Grat., cap. 20, et lib. 3, cap. 4; Vega, in Opuse. de Justificat.; Dried., de Captivitat. et Redempt. gen. hum., tract. 2, cap. 1; Bellarm., lib. 5 de Grat., et lib. 4, cap. 1 et 2. Et sine dubio est sententia D. Thomæ in dicto art. 1, quæst. 109, ut ibi docent fere omnes, et ex art. 2 idem aperte sumitur, ut videbimus in sequentibus. Et probatur primo ex illo Psalm. 4: *Quis ostendit nobis bona?* scilicet, quæ agenda sunt, et respondet: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Quod licet varie soleat exponi,

tamen de naturali lumine intelligit ibi August., et Cyrill., libro primo in Joann., cap. 4, et alii. Necesse est autem ibi sermonem esse de agendis in particulari; nam parum prodesset generalis cognitio, si non posset ad particularia descendere, cum actiones in particulari fiant. Et eodem modo recte probatur hæc veritas ex Paulo ad Romanos 1 et 2 dicente gentes naturaliter facere ea quæ legis sunt, et habere rectum dictamen conscientiæ de his quæ agenda sunt; dictamen enim conscientiæ practicum est, et non posset accusare hominem, nisi esset honestum; sed de hoc loco, et quid nomine *Gentium* ibi intelligatur, infra tractandum est. Quod vero subdit ibi Paulus: *Gentes suis se inexcusabiles, quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt,* de infidelibus necessario intelligendum est, et tamen de illis docet habuisse cognitionem sufficientem ad id faciendum. Deinde hanc sententiam docent communiter Patres in his locis, et Hieronymus, epistola 151 ad Algasia, quæst. 8; Ambros., 1 de Abraham, capite secundo, loquens de Rege Ægypti, qui ex dictamine naturali non est ausus attingere uxorem Abrahamæ. Idem Chrysostomus, homilia 54 in Genes.; August., enarrat. in Psalm. 57; Prosp., contra Collat., cap. 22, ubi admittit prædictum sensum verborum Pauli, dicitque *talem cogitationem ex naturæ a Deo conditæ superesse reliquiis.* Et plura afferemus in sequentibus.

6. *Probatur primo. — Secundo.* — Rationes ad hoc probandum in primis adduci possunt omnes propositæ in capite præcedenti, concl. 1; nam hæc etiam cogitatio practica est proportionata lumini rationis, et ex objectis naturali et ordinario modo propositis per naturalem discursum accipi potest; cur ergo ad omnes et singulos hujusmodi actus est necessaria gratia? Deinde argumentor ex principio ibi posito: nam hoc universale principium, *Honorandi sunt parentes,* sine gratia cognosci potest, quia, ut ibi dixi, illa cognitio ex modo suo speculativa est et naturalis; ergo quando in particulari occurrit occasio hic et nunc honorandi parentem, potest idem intellectus sine nova gratia dictare illud esse faciendum, quod dictamen practicum est, et ad bene operandum sufficiens. Probatum consequentia, tum quia ex illo principio, applicata materia, seu objecto, illud dictamen particulare necessario sequitur; tum etiam quia nulla difficultas vel impedimentum cogitari potest, quod semper et ubique occurrat, et reddat illam cogitationem impossibilem sine gratia.

7. *Probatur tertio.* — Unde argumentor tertio inquirendo, si gratia est necessaria, qualis illa sit; aut enim est gratia interior, sive per modum principii physici, sive per modum specialis illuminationis, vel est tantum gratia exterior, quæ versatur circa propositionem objecti et ablationem impedimenti. Primum membrum elegisse et asseruisse videntur Gregorius et Capreolus, sed revera probabile non est, ut rationes factæ hic et capite præcedenti demonstrant, et late probandum est in sequentibus. Aliud vero membrum affirmant moderni defensores tertiæ opinionis, quod de cogitatione sufficiente, vel solum de efficaci et congrua intelligi potest. De hoc posteriori sensu dicam infra; nunc de sufficiente verisimile non est ad illam esse necessariam specialem providentiam circa hæc exteriora objecta et quoad singulos actus, quia communis cursus causarum secundarum non impeditur sufficit ut occurrant talia objecta, quæ talem cogitationem excitare possint. Si vero ordinariam providentiam, gratiam appellent, abutuntur nomine gratiæ, et occasionem præbent Pelagianis eludendi omnia argumenta quæ contra illos ex Scriptura sumuntur, ut in superioribus tactum est, et in sequentibus latius dicemus. Nulla ergo superest vera gratia, quæ ad singulas cogitationes hujusmodi necessaria esse possit.

8. *Probatur quarto.* — Tandem argumentor, quia sequitur hominem non præventum gratia Dei non posse peccare in his moralibus, quæ pertinent ad legem naturæ; consequens est valde absurdum; ergo. Sequela patet, quia qui non potest habere cogitationem necessariam ad operandum bonum, non poterit illam habere ad cavendum malum; ergo non potest peccare, quia, licet contingat facere quod malum est, non poterit illi imputari ad peccatum. Probatum hoc ultimum, quia tunc haberet homo ignorantiam invincibilem, vel inconsiderationem inevitabilem ejus boni quod operaturus est; hæc autem ignorantia vel inconsideratio culpam excusat; ergo. Major patet, quia qui caret gratia necessaria ad habendam cogitationem rectam, non potest ipsam cogitationem habere, quia non habet in potestate sua gratiam necessariam ad habendam illam; qui autem non potest habere talem cogitationem, habet ignorantiam, vel inconsiderationem invincibilem; ergo non potest peccare. Dices habere hominem gratiam illam in potestate sua, et illi imputari, si non habeat. Sed hoc imprimis non habet locum in pura natura, in qua